

Motsättningar mellan asylsökande barn, god man, offentligt biträde och vårdnadshavare

RS/060/2021

Fastställelsebeslut: RA/094/2021			Version 1.0
Beslutsdatum: 2021-04-21			
Gäller för: hela myndigheten			
Gäller från och med: 2021-04-21			
Datum för revidering	Version	Avsnitt som reviderats	Beslutsbeteckning
ange datum	nummer	innehåll	XX/XXX/XXXX
ange datum	nummer	innehåll	XX/XXX/XXXX

Fakta om rättsliga ställningstaganden

Rättsliga ställningstaganden utgör Migrationsverkets uttalanden om hur en författning bör tolkas och är styrande för myndighetens medarbetare. De beslutas av chefen för rättsavdelningen.

Rättsliga ställningstaganden förs in i en särskild dokumentserie, RS-serie. Dokumentserien är gemensam för hela myndigheten. Beslut om fastställande, ändringar och upphävande av ett rättsligt ställningstagande förs in i beslutsdokumentserien för chefen för rättsavdelningen.

Innehållsförteckning

Fakta om rättsliga ställningstaganden	1
Sammanfattning.....	4
1. Barnets rättigheter.....	5
1.1 Barnspecifika förföljelsegrunder.....	5
1.2 Barnets bästa och rätt att uttrycka sina åsikter	5
1.3 Tillämpning av principen om barnets bästa	6
1.4 Vårdnadshavarens ansvar.....	7
1.5 Utredningsskyldigheten och intressekonflikter.....	7
1.6 Att uppmärksamma intressekonflikter	8
2. Definitioner m.m.	9
2.1 Ställföreträdare.....	9
2.2 Vårdnadshavare.....	9
2.3 God man.....	10
2.3.1 God man för ensamkommande barn	10
2.3.2 God man för barn i familj	10
2.4 Offentligt biträde.....	10
2.5 LVU	11
2.6 Orosanmälan	11
3. Motsättningar mellan ett barn och dess ställföreträdare	12
3.1 Vem är ett asylsökande barns ställföreträdare?.....	12
3.1.1 Ensamkommande barn	12
3.1.2 Barn i familj	13
3.1.3 God man för barn i familj	15
3.1.4 Vad gör du när vårdnadshavaren inte vill att barnet hörs muntligen?....	18
3.2 Offentliga biträdets roll i förhållande till barn och ställföreträdare	19
4. Motsättningar mellan barnets vårdnadshavare/föräldrar	20
4.1 Frågor utan ingripande betydelse	20
4.2 Frågor av ingripande betydelse	21
4.2.1 Vårdnadshavaren i hemlandet motsätter sig barnets vistelse i Sverige..	22
5. Motsättningar mellan barnet/dess ställföreträdare och offentligt biträde ..	23
6. Motsättningar mellan barnet och god man	23
7. Barn som bereds vård med stöd av LVU	24

7.1 Barn i familj	24
7.1.1 Ett barn som bereds vård med stöd av LVU	24
7.1.2 Vård på frivillig väg med stöd av socialtjänstlagen	26
7.2 Ensamkommande barn.....	26
8. Ärenden om verkställighetshinder	26
9. Möjligheten för ett barns vårdnadshavare att ta del av uppgifter i barnets ärende.....	27
9.1 Barnets vårdnadshavare är barnets ställföreträdare i frågan om uppehållstillstånd	28
9.2 En god man är barnets ställföreträdare i frågan om uppehållstillstånd	30

Sammanfattning

Detta ställningstagande innehåller vägledning för dig på Migrationsverket som arbetar med handläggning av asylsökande barns ärenden och avser situationer då motsättningar eller intressekonflikter uppstått mellan ett asylsökande barn och dess vårdnadshavare samt de övriga aktörer som är, eller kan komma att bli, involverade i handläggningen av barnets ärende.

Dokumentet syftar till att du ska få vägledning gällande bland annat följande.

- Barnets rättigheter samt vårdnadshavares och andra aktörers skyldighet att bevaka barnets rättigheter.
- Vem som företräder barnet och hur vi bör agera då motsättningar eller intressekonflikter uppstått mellan barnet och dess vårdnadshavare eller annan företrädare.
- Hur vi bör agera då motsättningar eller intressekonflikter uppstått mellan barnets vårdnadshavare och det offentliga biträdet eller mellan barnets två vårdnadshavare.
- Vem som är företrädare då barnet är omhändertaget med stöd av LVU.
- Sekretessbestämmelser vid motsättningar eller intressekonflikter.

Det finns andra aspekter på ovanstående situationer, som är av praktisk och processuell karaktär. Den typen av vägledning återfinns i exempelvis Migrationsverkets standarder och administrativa beslut. Ytterligare rättslig vägledning finns även att hämta i Migrationsverkets rättsliga ställningstaganden avseende angränsande ämnen.

1. Barnets rättigheter

1.1 Barnspecifika förföljelsegrunder

Flyktingkonventionen¹ sätter inte upp några åldersgränser för när man kan tänkas vara flykting. De allmänna skyddsgrunderna ska alltså tillämpas såväl för barn som för vuxna. Barn har dock behov och skyddsskäl som skiljer sig från vuxnas, och de är en särskilt utsatt grupp i bland annat situationer där behov av internationellt skydd aktualiseras. De kan vara utsatta för specifika former av förföljelse med koppling till exempelvis deras ålder, brist på mognad eller sårbarhet.

Barnspecifika förföljelsegrunder kan inkludera rekrytering av underåriga till väpnade styrkor, människohandel med barn och kvinnlig könsstympning. Andra exempel på skyddsgrundande behandling av barn är våld i familjen och i hemmet, tvångsäktenskap eller äktenskap med underårig, slaveri eller riskfyllt barnarbete, prostitution och barnpornografi.²

Barn har rätt att få sina asylskäl prövade individuellt och inte enbart som en del av sina föräldrars ärenden (prop. 1996/97:25 s. 234 och prop. 2004/05:170 s. 195). Barns särskilda behov måste också tas i beaktande när deras skyddsbehov utreds och när de erbjuds skydd. Vi behöver göra särskilda överväganden när vi bedömer barnets möjlighet till att få skydd av myndigheterna i hemlandet eller möjligheter till internflykt.

1.2 Barnets bästa och rätt att uttrycka sina åsikter

Barnkonventionen utgör en viktig källa vid tolkning av barnets bästa och i övrigt vid bedömningen av barns ärenden om uppehållstillstånd. Konventionen antogs av FN:s generalförsamling den 20 november 1989 och trädde för Sveriges del i kraft den 2 september 1990. Barnkonventionen är sedan 1 januari 2020 svensk lag vilket innebär ett förtydligande av att rättstillämparna i mål och ärenden ska tolka svenska bestämmelser i förhållande till barnkonventionen (prop. 2017/18:186).

Artikel 12 i barnkonventionen behandlar barnets rätt att bilda och uttrycka sina åsikter fritt och få dem beaktade i alla frågor som berör barnet. När åsikterna beaktas ska hänsyn tas till barnets ålder och mognad. Barnets rätt till möjlighet³ att höras, antingen direkt eller genom företrädare, i enlighet med den nationella lagstiftningens procedurregler, lyfts också fram.

¹ [Konvention angående flyktingars rättsliga ställning](#) (Genevekonventionen)

² [Barnkonventionen](#), artikel 6, 16, 19, 32, 34-36 och 38 samt [UNHCR:s Guidelines on International Protection: Child Asylum Claims under Articles 1\(A\)2 and 1\(F\) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees](#)

³ Att barnets rättighet att uttrycka sina åsikter utgör en *möjlighet* innebär att det även är en rättighet för barnet att välja att inte höras, det är därför av vikt att vi är lyhörda för barnets egen vilja. Av prop. 1996/97:25 s. 262-263 framgår att regeringen är medveten om det förhållandet att det inte alltid, i vart fall inte tveklöst, kan sägas vara till barnets bästa att det hörs.

I utlänningslagen kommer barnkonventionen bland annat till uttryck genom bestämmelsen om barnets bästa i 1 kap. 10 § och bestämmelsen om att barn ska höras om det inte är olämpligt i 1 kap. 11 § utlänningslagen.⁴

Det är inte enbart vid utredning och prövning av asylskäl som vi ska beakta barnets särskilda behov och situation. Principen om barnets bästa ska tillämpas även vid bedömning och utredning av övriga grunder för uppehållstillstånd.

Migrationsverket ska därutöver analysera konsekvenserna för barn inför alla beslut eller andra

åtgärder som kan röra barn⁵. Åtgärder under ärendets hela handläggning ska därför föregås av en prövning av barnets bästa och under hela processen ska vi ha barnets specifika rättigheter och behov för ögonen och dess bästa ska väga tungt då vi beslutar vilka åtgärder som ska eller inte ska vidtas⁶.

*Prövning av barnets
bästa inför beslut och
andra åtgärder som rör
barn*

1.3 Tillämpning av principen om barnets bästa

När vi provar och bedömer barnets ansökan om asyl ska vi först identifiera vad som är det enskilda barnets bästa. Barnet har rätt att få dessa omständigheter beaktade när vi fattar vårt beslut.

Barnets bästa är ett öppet begrepp och vad som i den konkreta situationen är det bästa för ett barn är ofta inte något som kan bestämmas av en ensam faktor, utan ett antal av barnets rättigheter måste beaktas vid bedömningen.⁷ Det är alltså inte möjligt att ge en uttömmande beskrivning av vad som är barnets bästa och en individuell bedömning krävs i varje enskilt fall.⁸

Efter att barnets bästa har identifierats så ska vi väga barnets bästa mot andra rättsligt relevanta intressen. Barnets bästa är inte en självständig grund för att vidta, eller inte vidta, vissa åtgärder. Principen om barnets bästa kan inte användas som en självständig tillståndsgrund. Barnets bästa är dock en viktig omständighet att beakta i bedömningen av vilket beslut som ska fattas.

⁴ Se Rättsligt ställningstagande om att höra barn, RS/010/2020.

⁵ 4 § 8 p. förordning (2007:996) med instruktion för Migrationsverket

⁶ Se även RS 009/2020

⁷ MIG 2007:1, [UNHCR:s Guidelines on Determining the Best Interests of the Child](#)

⁸ Se även p. 32 [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 \(2013\) om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet](#)

Detta innebär att om en rättsregel är öppen för mer än en tolkning och olika intressen vägs mot varandra, så ska barnets bästa väga tungt, men inte ensamt vara utslagsgivande. I det enskilda fallet kan andra faktorer väga tyngre. Det beslut vi fattar måste ha stöd i lag och praxis, vilket innebär att vi inte alltid kan besluta i enlighet med barnets bästa. Om vi vid en prövning kommer fram till att andra faktorer än barnets bästa väger tyngre, exempelvis gällande rätt, måste vi motivera att barnets bästa har beaktats och redovisats i beslutsprocessen, men att ett annat intresse än barnets har fått ta över.

1. Identifiera barnets bästa

2. Väg mot andra rättsligt relevanta intressen

3. Motivera

1.4 Vårdnadshavarens ansvar

I ärenden om uppehållstillstånd företräds ett barn under 18 år som kommit till Sverige tillsammans med sin familj av sina vårdnadshavare, som utgångspunkt båda föräldrarna tillsammans⁹. Det är vårdnadshavarna som har rätt och skyldighet att ta hänsyn till barnets synpunkter och önskemål samt bestämma i fråga om barnets personliga angelägenheter¹⁰. Artikel 18 i barnkonventionen handlar om denna ansvarsfördelning mellan barnets föräldrar och samhället. Föräldrarna har huvudansvaret för att garantera barnets bästa, men detta ansvar är kringgärdat av de rättigheter barnet har enligt barnkonventionen. Om föräldrarna inte klarar av att ta detta ansvar, måste samhället träda in för att säkerställa barnets rättigheter och behov.¹¹ Förutsättningarna för samhällets ingrepp i sådana situationer regleras i lag. Den huvudsakliga tvångslagstiftningen är lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, men vissa bestämmelser finns även i socialtjänstlagen (2001:453). Det är främst socialnämnden respektive förvaltningsdomstolarna som i vissa situationer kan göra ingrepp i vårdnadshavarnas bestämmanderätt. Migrationsverket har inga egna befogenheter i dessa avseenden. I frånvaro av uttryckligt lagstöd innebär principen om barnets bästa inte att vi som myndighet kan inskränka vårdnadshavarnas bestämmanderätt gällande barnet. Vilket lagstöd som finns och under vilka förutsättningar vårdnadshavarnas bestämmanderätt kan inskränkas, om det misstänks att de inte kommer att ta tillvara barnets rätt, förtydligas nedan.

Vårdnadshavarens ansvar kan endast inskränkas med stöd av lag

1.5 Utredningsskyldigheten och intressekonflikter

För att vi ska ha utrett ett barns ärende på ett sådant sätt som ärendets beskaffenhet kräver, måste barnet ha beretts adekvata förutsättningar att åberopa sina asylskäl

⁹ Se MIG 2012:1. Om barnet har en förälder i Sverige får det presumeras att han eller hon är ställföreträdare till dess det skulle framkomma något som talar emot detta.

¹⁰ Se 6 kap. 11 § [föräldrabalken](#). Upphållstillstånd är ett personligt snarare än ett ekonomiskt förhållande för barnet. Distinktionen mellan vårdnadshavares och förmyndares ansvarsområden saknar emellertid normalt betydelse i sammanhanget eftersom såväl föräldrar som gode män enligt lagen om god man för ensamkommande barn har båda dessa egenskaper.

¹¹ [UNICEF:s handbok om barnkonventionen, s. 173.](#)

samt eventuell barnspecifik förföljelse och övriga barnspecifika skäl. Samtliga överväganden som vi gör under ärendets handläggning kanske inte kommer att framgå av beslutet, men huruvida vi har säkerställt att barnets bästa och dess möjlighet att uttrycka sina åsikter beaktas under handläggningen kan få avgörande inverkan. Då barnet inte har någon självständig rättshandlingsförmåga i ett ärende om uppehållstillstånd¹², så riskerar det att försättas i en situation där dess skäl inte utreds ordentligt eller inte framkommer alls, om dess ställföreträdare har intressen som strider mot barnets bästa och dess rättigheter.

Således är det först då eventuella intressekonflikter mellan barnet och dess företrädare har beaktats på ett adekvat sätt, med stöd i gällande lagstiftning, som barnet har getts möjlighet att uttrycka sina åsikter fritt. Det är också först då som vi har förutsättningar att utreda ärendet i enlighet med dess beskaffenhet och att tillämpa principen om barnets bästa korrekt i vårt beslut¹³.

1.6 Att uppmärksamma intressekonflikter

Mot bakgrund av vår utredningsskyldighet och barnets bästa är det alltså mycket viktigt att vi är uppmärksamma på eventuella intressekonflikter i ärendet. Intressekonflikter åberopas inte alltid av barnet självt, som befinner sig i en beroendesituation till sin vårdnadshavare. Indikationer på att en intressekonflikt föreligger kan finnas i journalanteckningar eller handlingarna i ärendet. Uppgifter kan också inkomma från socialtjänst, skola, vård eller annan aktör som kommer i kontakt med barnet. Kännedom om barnspecifik landinformation möjliggör för oss att uppmärksamma de eventuella barnspecifika skyddsskäl som förekommer i barnets hemland, och som kan innebära en intressekonflikt i förhållande till föräldrarna, exempelvis könsstämpning och tvångsgifte.

Intressekonflikt!

Orosanmälan?

Polisanmälan?

Uteslutande?

I detta sammanhang kan frågan om uteslutande, orosanmälan och eventuell polisanmälan vid misstanke om brott¹⁴ uppkomma, med anledning av föräldrarnas agerande. Mot denna bakgrund finns skäl att ge nedanstående rättsliga ledning ifråga om intressekonflikter som kan beröra ett asylsökande barns ärende vid Migrationsverket. Vilka åtgärder kan vi vidta då misstanke om en intressekonflikt uppstår, vem för barnets talan, vilken roll har de offentliga biträdena,

kan muntlig utredning hållas med barnet utan vårdnadshavarens samtycke, vem har partsinsyn och vilka sekretessöverväganden behöver göras i ärendet?

¹² Det kan dock noteras att den som har fyllt 16 år har rätt att själv föra talan i mål eller ärenden enligt lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl., LMA (20 §).

¹³ Av p. 43 i [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 \(2013\) om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet framgår att](#) "Det går inte att tillämpa artikel 3.1 korrekt om kraven i artikel 12 inte uppfylls."

¹⁴ Vid misstanke om brott mot barn bör det övervägas om en polisanmälan ska upprättas. Brottet behöver inte vara styrkt. Det är polisens ansvar att utreda misstanken om brott. Ytterligare rutiner och praktiska råd om hur du gör och registrerar en polisanmälan finns i gällande rutindokument, se rutinen för att identifiera och hantera ärenden rörande barn som är gifta eller lever under äktenskapsliknande förhållanden.

2. Definitioner m.m.

I detta avsnitt ges kort bakgrundsinformation runt några specifika begrepp eller företeelser som kan vara viktiga för förståelsen av ställningstagandet. I de flesta fall finns en hänvisning till ett annat avsnitt där begreppet eller företeelsen förklaras vidare.

2.1 Ställföreträdare

Ett barn saknar normalt sett rättshandlingsförmåga och processbehörighet inom förvaltningsrätten. För att ett barn t.ex. ska kunna ansöka om uppehållstillstånd måste det därför företrädas av en behörig ställföreträdare. Vem som är ett barns ställföreträdare i olika situationer utvecklas i avsnitt 3.1.

För ett barn i familj finns en presumtion för att det är barnets föräldrar som är barnets ställföreträdare, om föräldraskapet gjorts sannolikt. För att presumtionen ska brytas krävs att det framkommit att någon annan än föräldern är vårdnadshavare.

För att en person som inte är förälder till ett barn ska anses vara ställföreträdare krävs att han eller hon styrker att han eller hon är vårdnadshavare för barnet i hemlandet.

För ett ensamkommande barn är det barnets gode man som är barnets ställföreträdare.

Den som är förordnad som offentligt biträde för ett barn i ett mål eller ärende enligt lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, är också barnets ställföreträdare i den frågan.¹⁵ Även om ställföreträdaren i ärendet som gäller vård med stöd av LVU har rätt att självständigt föra barnets talan upp till att barnet fyller 15 år, har ställföreträdaren ingen rätt att självständigt agera för barnets räkning i andra mål och ärenden. Det betyder att även om barnet har samma offentliga biträde i ärendet om uppehållstillstånd som i ärendet om vård med stöd av LVU, är det offentliga biträdet endast ställföreträdare i frågan om vård med stöd av LVU, inte i ärendet om uppehållstillstånd.

2.2 Vårdnadshavare

Frågan om vem som är ett barns vårdnadshavare bestäms enligt lagen i det land där barnet har sin hemvist.¹⁶ För ett barn som inte har uppehållstillstånd i Sverige behöver alltså bedömningen av vem som är barnets vårdnadshavare göras mot bakgrund av lag, praxis eller sedvänja i det land där barnet haft sin hemvist innan ankomsten till Sverige.

¹⁵ 36 och 39 §§ LVU

¹⁶ Prop. 2004/05:136 s. 24 och MIG 2009:17.

Ett barn står enligt svensk rätt under vårdnad av båda sina föräldrar eller en av dem, om vårdnaden inte anförtratts åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare.¹⁷ Normalt är alltså enligt svensk rätt barnets föräldrar också dess vårdnadshavare. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år.

Om ett ensamkommande barn beviljas uppehållstillstånd, ska socialnämnden i den kommun där barnet vistas väcka talan om eller anmäla behov av en särskilt förordnad vårdnadshavare enligt föräldrabalken, om inte särskilda skäl talar emot det¹⁸.

Med vårdnad menas det ”juridiska” ansvaret för barnets person, vilket normalt också svarar mot den faktiska vården om barnet. Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i fråga om barnets personliga angelägenheter.¹⁹ Bestämmanderätten tillkommer enligt svensk rätt vårdnadshavarna gemensamt.

2.3 God man

En god man förordnas av överförmyndaren i kommunen. Överförmyndaren prövar om det finns förutsättningar för att förordna den gode mannen.

2.3.1 God man för ensamkommande barn

En god man ska förordnas för ett barn utan vårdnadshavare med stöd av lagen om god man för ensamkommande barn om det inte är uppenbart obehövt.²⁰ Den gode mannen ska i vårdnadshavarens och förmyndarens ställe ansvara för barnets personliga förhållanden och sköta dess angelägenheter. Det innebär bl.a. att en god man som förordnats för ett ensamkommande barn med stöd av lagen om god man för ensamkommande barn blir barnets ställföreträdare i frågan om uppehållstillstånd.²¹ Detta utvecklas i avsnitt 3.1.1.

2.3.2 God man för barn i familj

En god man kan förordnas för ett asylsökande barn i familj med stöd av föräldrabalken under vissa förutsättningar.²² Av den gode mannens förordnande framgår vad hans eller hennes befogenhet omfattar. Detta utvecklas i avsnitt 3.1.3.

2.4 Offentligt biträde

Ett offentligt biträde är en jurist som förordnats av Migrationsverket för att bistå sökanden rättsligt i vissa ärenden om uppehållstillstånd. I 18 kap. 1 § utlänningslagen framgår när ett offentligt biträde ska förordnas. Ett offentligt biträde har inte något mandat att självständigt agera för sökandenas räkning. Om ett offentligt biträde däremot har en fullmakt från sökanden blir biträdet även ombud för sökanden, om fullmakten omfattar detta, vilket innebär att han eller hon har möjlighet att agera självständigt för sökandens räkning.

¹⁷ 6 kap. 1 § föräldrabalken.

¹⁸ 10 § lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn

¹⁹ 6 kap. 1 och 2 §§ föräldrabalken.

²⁰ 2 § lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

²¹ Jfr prop. 2004/05:136 s. 29.

²² 11 kap. 2 § tredje stycket föräldrabalken.

Eftersom ett barn inte har någon rättshandlingsförmåga kan barnet inte lämna fullmakt till ett offentligt biträde. Vårdnadshavare kan dock lämna fullmakt till det offentliga biträdet för barnets räkning. Mer om offentliga biträden finns att läsa i avsnitt 3.2 och 5.

2.5 LVU

LVU är en förkortning av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Ett barn kan tvångsomhändertas med stöd av LVU antingen på grund av brister i föräldrarnas omsorg om dem (2 § LVU) eller på grund av barnets eget beteende (3 § LVU). Beslut om vård med stöd av LVU fattas av förvaltningsdomstol efter ansökan av socialnämnden. Ett tvångsomhändertagande innebär att socialnämnden tar över den faktiska och dagliga omvårdnaden av barnen. Vårdnadshavaren behåller dock den juridiska vårdnaden om barnet, och vårdnadsutövandet ska inte begränsas mer än vad som är nödvändigt för att tillgodose barnets vårdbehov. Detta utvecklas i avsnitt 7.1.

2.6 Orosanmälan

Migrationsverket, och anställda på Migrationsverket, har en skyldighet att skyndsamt anmäla till socialnämnden om man i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.²³ Det är svårt att ange vid vilken misstankegrad en anmälan ska göras.²⁴ Klart är att det inte behöver finnas konkreta bevis eller kunna konstateras att barnet far illa. Det är tillräckligt att det finns en misstanke om att barnet far illa för att orosanmälan ska behöva göras.²⁵ Anmälaren behöver inte sätta sig in i om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd utan kan utgå från sin egen bedömning av om ett barn far illa, eller misstänks fara illa. Socialtjänsten har efter anmälan ett ansvar för att utreda barnets situation och bedöma om barnet behöver det skydd eller det stöd som socialtjänsten förfogar över.²⁶

²³ 14 kap. 1 § socialtjänstlagen.

²⁴ 14 kap. 1 § socialtjänstlag (2001:453), Lönnheim, Lexino 2017-05-04.

²⁵ Socialstyrelsen, [Till dig som är skyldig att anmäla oro för barn. Information för dig som är anmälningsskyldig enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen](#) (artikelnr 2014-6-20).

²⁶ Se rutin att anmäla till socialtjänsten vid kännedom eller misstanke om att ett barn far illa.

3. Motsättningar mellan ett barn och dess ställföreträdare

3.1 Vem är ett asylsökande barns ställföreträdare?

3.1.1 Ensamkommande barn

För ensamkommande barn förordnas god man enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn. Ett barn anses som ensamkommande om det vid ankomsten till Sverige är skilt från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe. Lagen omfattar även barn som har kommit till Sverige med en vårdnadshavare, men som av någon orsak blivit ensamma under vistelsen här.²⁷ Huvudregeln är att ett ensamkommande barn eller ett barn som blivit ensamt här alltid har behov av att få en vuxen företrädare förordnad för sig.

*Behov av god man som
huvudregel*

-

*God man träder i
vårdnadshavares*

ställe

Ansökan om god man får göras av oss och av socialnämnden i den kommun där barnet vistas. Överförmyndaren får också själv ta upp frågan. Det är Överförmyndaren eller Överförmyndarnämnden i kommunen där barnet bor som beslutar om att förordna god man.²⁸

God man ska förordnas så snart det är möjligt²⁹. Det finns inte någon tidsfrist i lagen, men dessa ärenden ska handläggas skyndsamt³⁰. Vid tveksamhet om barnet omfattas av lagen ska vi alltid ansöka om god man.

Av uppdraget som offentligt biträde i asylärendet följer ingen rätt att företräda barnet, annat än om det rör sig om ett ensamkommande barn som saknar god man³¹ alternativt om barnets gode man har gett biträdet fullmakt att såsom ombud företräda barnet.

Om motsättningar uppstår mellan det ensamkommande barnet och dess ställföreträdare, den gode mannen, aktualiseras frågan om grund för entledigande finns, detta behandlas i avsnitt 6 nedan.

3.1.1.1 Barnet fyller 18 år

När ett barn fyller 18 år upphör godmanskapet utan särskilt beslut.³² En person som fyller 18 år får också full rättshandlingsförmåga den dagen. Överförmyndaren behöver inte fatta något formellt beslut, utan godmanskapet upphör automatiskt. I

²⁷ 2 § 1 st. lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn

²⁸ 3 § lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn

²⁹ 3 § lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

³⁰ Se [prop. 2004/05:136 s. 31 f.](#)

³¹ 18 kap. 3 § utlänningslagen.

³² 5 § 3 st lagen om god man för ensamkommande barn.

dess situationer krävs en fullmakt för att den tidigare gode mannen ska kunna företräda sökanden.

3.1.1.2 Barnet bedöms vara vuxen

Överförmyndaren kan fatta beslut om entledigande om det är uppenbart att god man av någon anledning inte behövs.³³ Om en god man har förordnats för ett ensamkommande barn och en senare bedömning mynnar ut i att sökanden är 18 år eller äldre fattar överförmyndaren normalt ett beslut om att godmanskapet ska upphöra.³⁴ Ett sådant beslut kan överklagas.³⁵

Ett slutligt ställningstagande eller tillfälligt beslut om ålder blir direkt gällande, även om det inte fått laga kraft.³⁶ Vårt beslut att ändra en asylsökandes ålder till över 18 år kan normalt förväntas leda till att överförmyndaren beslutar om upphörande av godmanskapet.³⁷ Fram till att den gode mannen entledigats är dock Migrationsverket i processuellt hänseende bundet av överförmyndarens förordnande. Det innebär att den gode mannen så länge förordnandet är i kraft behåller rätten att företräda sökanden. Detta gäller oavsett den sökandes egen inställning. De rutiner för kallelse, utredningssamtal, underrättelse, nöjdförklaring, m.m. som gäller för ensamkommande barn ska således fortsatt tillämpas tills beslutet att entlediga den gode mannen har fått laga kraft. För verkets materiella bedömning har överförmyndarens inställning i åldersfrågan emellertid ingen självständig betydelse.

3.1.2 Barn i familj

Under handläggningen av barnets och föräldrarnas ärenden utreder vi frågan om identitet i enlighet med gällande rättslig vägledning. Inom ramen för denna utredning utreds även föräldraskap, annat släktskap och vem som är barnets vårdnadshavare. Denna utredning fortgår oaktat om en ansökan görs om god man enligt lagen om god man för ensamkommande barn eller enligt föräldrabalken.

3.1.2.1 Förälder finns i Sverige

Då ett barn har *en förälder i Sverige* presumerar vi att denne eller denna är barnets ställföreträdare, om det inte framkommer att någon annan är barnets vårdnadshavare. God man behöver i normalfallet inte förordnas i dessa fall, se dock avsnitt 3.1.3 nedan avseende intressekonflikter. Bedömer vi att det behöver utredas om den uppgivna föräldern är barnets förälder bör vi anvisa barnet som ett ensamkommande barn och överlåta till socialtjänsten att närmare utreda föräldraskapet.

*Förälder i landet
presumeras vara
vårdnadshavare – om
inte annat framkommer*

³³ 5 §, 1 st, 4 p. lagen om god man för ensamkommande barn.

³⁴ Vid den åldersbedömning som överförmyndaren och domstolarna har att självständigt göra i ärenden enligt lagen om god man för ensamkommande barn bör den åldersbedömning som Migrationsverket har gjort vid prövningen av en ansökan om uppehållstillstånd frångås endast om det läggs fram konkret utredning som ger anledning att ifrågasätta Migrationsverkets slutsats (RH 2018:18).

³⁵ RH 2018:18, jfr. [JO:s beslut den 8 juni 2017, dnr 6581-2016](#)

³⁶ Ytterligare rättslig ledning om åldersbedömningar finns i RS/040/2021 rättsligt ställningstagande angående åldersbedömning

³⁷ Se fotnot 36 ovan.

Om vi ifrågasätter om den uppgivna föräldern är barnets förälder finns vägledning för hanteringen i avsnitt 3.1.2.3.

Om det framkommer uppgifter i ärendet som visar att ett barn har *en förälder här som inte är vårdnadshavare* är lagen om god man för ensamkommande barn inte tillämplig.³⁸ Motiveringen till det är att det kan antas att en förälder i regel mår om sitt barn och sörjer för att det inte får illa. Föräldern presumeras ta det ansvar som förväntas av en vårdnadshavare. Att föräldern saknar ställning som vårdnadshavare får dock till följd att han eller hon inte i formell mening kan företräda barnet i Sverige i frågan om uppehållstillstånd.³⁹ Därför bör vi i ett sådant fall anmäla behov av god man för barnet enligt föräldrabalken, då barnet annars saknar ställföreträdare i Sverige och möjlighet att ansöka om uppehållstillstånd. Överförmyndaren avgör därefter om behov av god man finns och i så fall vem som ska förordnas. Efter att vi har anmält barnets behov av god man bör vi begära besked från överförmyndaren om vem som är barnets ställföreträdare, om överförmyndaren har bedömt att behov av god man saknas.

3.1.2.2 Person som trätt i förälders ställe finns i Sverige

Om vi bedömer att en person har trätt i föräldrarnas ställe, är barnet inte heller att anse som ensamkommande och god man ska inte förordnas enligt lagen om god man för ensamkommande barn. Även i dessa fall presumeras att personen är barnets ställföreträdare. Med att en annan vuxen person har trätt i föräldrarnas ställe menas här att han eller hon enligt lagen eller sedvänjan i den stat där barnet senast hade hemvist har ställning som vårdnadshavare för barnet. Till denna kategori hör också personer som enligt ett domstolsavgörande som erkänns här i landet är vårdnadshavare för barnet utan att för den skull vara dess föräldrar. Det centrala är att den vuxne av svenska myndigheter erkänns som företrädare för barnet. Av denna orsak ska vi anmäla behov av god man till överförmyndaren, som beslutar om sådant behov finns, det vill säga om barnet är att anse som ensamkommande eller om den medföljande personen har trätt i föräldrarnas ställe. Efter att ha anmält barnets behov av god man bör vi begära besked från överförmyndaren om vem som är barnets ställföreträdare, om överförmyndaren har bedömt att behov av god man saknas.

Dock ligger det i sakens natur att man vid ställningstagande till frågan om någon ska anses ha trätt i barnets föräldrars ställe beaktar vederbörandes egen inställning. Om det i ett enskilt fall skulle framkomma att en vuxen person som anlänt tillsammans med ett barn - och som i och för sig kan fungera som dess ställföreträdare - inte har för avsikt att ta hand om barnet, bör barnet anses som ensamkommande. Den vuxne måste alltså själv betrakta sig som den person som bär ansvaret för att barnets olika behov tillgodoses.⁴⁰ Om det framkommer att den person som anlänt tillsammans med barnet och skulle kunna anses vara dess

³⁸ Se 2 § lagen om god man för ensamkommande barn. En förutsättning för att god man ska kunna förordnas är att barnet är skilt från båda sina föräldrar. Det finns däremot inte något krav på att föräldern också ska vara vårdnadshavare i lagen.

³⁹ Prop. 2004/05:136 s. 26.

⁴⁰ Prop 2004/05:136 s 48

ställföreträdare, inte har för avsikt att ta hand om barnet, ska vi ansöka om god man enligt lagen om god man för ensamkommande barn.

3.1.2.3 Oriktiga uppgifter om föräldraskap

Att släktskap och omständigheterna i övrigt utreds väl är av stor vikt, då det exempelvis vid människohandel förekommer att barn reser tillsammans med personer som uppger sig vara barnets förälder. Dessa ärenden är det mycket viktigt att vi är medvetna om och uppmärksammar.

Om misstanke skulle uppstå om att den person som uppger sig vara förälder, eller vara en person som har trätt i föräldrarnas ställe, inte är det, så ska vi omedelbart göra en orosanmälan till socialtjänsten i den kommun där barnet bor. Vi ska även göra en anmälan till överförmyndaren om behov av god man för barnet, som är att anse som ensamkommande om den medföljande personen inte är dess riktiga förälder och barnet därmed saknar ställföreträdare i Sverige. Vid misstanke om människohandel ska gällande rutiner följas.⁴¹

*Misstanke om oriktiga
uppgifter om
föräldraskap*

- orosanmälan

*- anmälan om behov av
god man*

- människohandel?

Parallellt med socialtjänstens utredning av om barnet far illa samt överförmyndarens utredning av behovet av god man, fortsätter vi utreda barnets ärende hos Migrationsverket.

3.1.3 God man för barn i familj

FN:s Barnrättskommitté har fastställt att när ett barn vill uttrycka sina åsikter, och denna rättighet uppfylls genom en företrädare, är det företrädarens skyldighet att förmedla barnets åsikter korrekt. I situationer där barnets åsikter står i konflikt med företrädarens åsikter bör det enligt kommittén finnas en procedur som gör så att barnet kan kontakta en myndighet som vid behov kan ordna en separat företrädare åt barnet (t.ex. en god man).⁴²

Frågan om uppehållstillstånd är i normalfallet inte sådan att ett barn och dess vårdnadshavare står i motsatsförhållande till varandra⁴³. Då det föreligger motsättningar mellan barnet och föräldern, som vid en enskild bedömning inte kan anses vara relaterade till eller påverka förälderns förmåga eller vilja att agera i enlighet med barnets bästa i barnets ärende hos oss, gäller huvudregeln, det vill säga att bestämmanderätten ligger hos vårdnadshavaren⁴⁴.

⁴¹ Se Rutinhandboken – [Misstanke om människohandel](#).

⁴² Se p. 90 i [Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 \(2013\) om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet](#)

⁴³ Så kan dock vara fallet i t.ex. vårdnads- och umgängestvister, vid behandling av sådana störningar hos barnet som har sitt ursprung i familjeförhållandena och i omhändertagandesituationer.

⁴⁴ Även i dessa fall kan finnas skäl att göra en orosanmälan, om misstanke uppstår om att barnet kan komma att fara illa till följd av motsättningarna.

Om det föreligger av rättsordningen skyddade intressen som är sinsemellan motstridiga kan frågan om en separat företrädare för barnet aktualiseras⁴⁵. Det kan exempelvis föreligga av rättsordningen skyddade intressen som är sinsemellan motstridiga, eller intressekonflikter, om barnets åberopade skyddsbehov är direkt hänförligt till den medsökande föräldrarnas beteende gentemot barnet, såsom vid barnspecifika skyddsgrunder som fara för könsstympning, tvångsgifte, barnäktenskap och hedersbrott.⁴⁶

Att förordna en god man enligt 11 kap. 2 § tredje stycket föräldrabalken är den möjlighet till separat ställföreträdare som föreligger för asylsökande barn med en förälder i Sverige, i angelägenheter där barnet har ett intresse som strider mot vårdnadshavarens intresse⁴⁷. Därutöver blir det aktuellt med ett separat offentligt biträde för barnet, se avsnitt 3.2. Även om barnet förordnas ett eget offentligt biträde, så blir inte biträdet ställföreträdare för barnet i frågan om uppehållstillstånd.

Vilka befogenheter en god man har framgår av förordnandet. Migrationsverkets bedömning är att en god man som har förordnats för att företräda barnet i frågan om uppehållstillstånd blir barnets ställföreträdare i det ärendet. Det betyder enligt Migrationsverkets uppfattning att föräldrarna inte längre är barnets ställföreträdare i frågan om uppehållstillstånd och att de därför inte heller, med rättsligt bindande verkan, kan företräda barnet i frågan om uppehållstillstånd. Att den gode mannen tar över ställföreträdarskapet i frågan om uppehållstillstånd innebär t.ex. att den gode mannen kan ansöka om asyl för barnets räkning trots att föräldrarna inte vill att någon sådan ansökan ska lämnas in, och att det är den gode mannen som ger samtycke till att barnet ska höras i asylprocessen. Enligt Migrationsverkets uppfattning är det därmed den gode mannen, och inte vårdnadshavarna, som utövar barnets rätt till partsinsyn i ärendet om uppehållstillstånd, se vidare i avsnitt 9.2. Förordnandet av en god man endast i frågan om uppehållstillstånd har dock ingen påverkan på vem som är barnets ställföreträdare i andra frågor.

Bedömningen av om en god man ska förordnas för ett asylsökande barn med en förälder i Sverige ankommer inte på Migrationsverket utan på överförmyndaren. Det beslut gällande förordnande av god man som fattas av överförmyndaren måste vi godta. Vilka befogenheter en sådan god man har får bedömas med ledning av lagtexten och förordnandet. Det är därför av vikt att vi då vi anmäler ett behov av god man tydligt anger vad ett förordnande bör omfatta samt klargör det faktiska behovet av ställföreträdare, t.ex. i vilket avseende det finns en intressekonflikt.

⁴⁵ Som exempel på situationer när 11 kap. 2 § tredje stycket föräldrabalken är tillämplig anges i kommentaren att förmyndare och myndling har del i samma bolag eller annat företag men har stridiga intressen och det fallet att avtal på den underåriges vägnar ska slutas med annan anhörig till förmyndaren än hans make eller med annan person som står honom nära (11 kap. 2 § föräldrabalken, Walin m.fl., Zetee 2017-05-23).

Det ingår inte i en särskild företrädares uppgift att vara ställföreträdare i barnets ärende om uppehållstillstånd, då denne är utsedd med anledning av pågående förundersökning gällande brott mot barnet, se 3 § lag (1999:997) om särskild företrädare för barn.

⁴⁶ Då vi har uppmärksammat intressekonflikter ska även vår skyldighet att göra en orosanmälan iakttas. Om mer konkreta uppgifter framkommer under ärendets handläggning kan en orosanmälan kompletteras i ett senare skede.

⁴⁷ Bestämmelsens första stycke rör endast arvsfrågor och andra stycket situationer där barnet och vårdnadshavaren är motparter, t.ex. i ett avtal eller i ett faderskapsmål.

Ofullständiga uppgifter kring det faktiska behovet kan medföra att överförmyndaren bedömer att förutsättningarna för att förordna god man inte är uppfyllda eller att den gode mannens befogenheter inte svarar mot det faktiska behovet. Att överförmyndaren får tydliga uppgifter är angeläget för att kunna avgränsa uppdraget. För att en god man enligt föräldrabalken ska kunna företräda barnet i frågan om uppehållstillstånd ska denna befogenhet tydligt framgå av förordnandet. Ett förordnande som utan närmare precisering hänvisar till 11 kap. 2 § föräldrabalken kan med hänsyn till lagtextens utformning inte anses vara tillräckligt för att skapa någon rätt för den gode mannen att föra barnets talan hos Migrationsverket. Om vi är tveksamma till vad ett förordnande omfattar bör vi kontakta överförmyndaren för att klargöra detta.

Figuren nedan illustrerar hur en misstanke om en intressekonflikt kan leda till att ett flertal andra myndigheter involveras.

Skäl kan finnas att anmäla behov om god man då utredning och handläggning av barnets ansökan om skydd försvåras, omöjliggörs eller att barnets rätt att få sin sak prövad begränsas av att föräldern till följd av intressekonflikten inte agerar utifrån barnets bästa. En sådan situation kan vara till exempel att vårdnadshavaren inte vill söka eller vill återkalla barnets ansökan om skydd, relaterat till en hotbild från föräldern, och återvända till ett land som saknar grundläggande myndighetsskydd för barnet.

Fråga kan uppstå om i vilket skede i handläggningen vi bör anmäla behov av god man för barn i familj. En individuell bedömning av detta måste göras i det enskilda ärendet.

Vid bedömningen bör vi beakta om barnet är omhändertaget med stöd av LVU⁴⁸, hur konkret intressekonflikten annars är samt hur handläggningen och utredningen av ärendet påverkas av intressekonflikten. Bedömningen av om en god man ska förordnas är dock överförmyndarens ansvar och en anmälan om behov av god man kan vid tveksamhet föregås av ett telefonsamtal till överförmyndaren.

3.1.4 Vad gör du när vårdnadshavaren inte vill att barnet hörs muntligen?

Det kan inte komma i fråga att verket hör ett barn muntligt utan samtycke från i vart fall en av vårdnadshavarna, så länge rätten att föra barnets talan i ärendet inte kan anses ha övergått till någon annan⁴⁹.

Frågan om ett barn ska höras muntligt under asylutredningen måste således avgöras i samförstånd med barnets vårdnadshavare. Detsamma gäller formerna för att höra barnet, t.ex. om föräldrarna ska närvara vid den muntliga utredningen eller inte. Det är naturligt att Migrationsverket involverar de offentliga biträdena när frågor av detta slag uppkommer. Om båda föräldrarna är vårdnadshavare och det inte finns något som tyder på meningsskiljaktigheter mellan dem bedömer Migrationsverket att det är tillräckligt med samtycke från en av vårdnadshavarna. Om vi däremot vet att den ena vårdnadshavaren motsätter sig att barnet hörs, eller om vi har anledning att misstänka att det finns meningsskiljaktigheter mellan vårdnadshavarna, så krävs samtycke från båda vårdnadshavarna för att barnet ska kunna höras.

Om frågan om barnet ska höras muntligt under asylutredningen inte kan lösas i samråd med vårdnadshavarna kan det i vissa situationer behöva utredas om rätten att föra barnets talan kan anses ha övergått till någon annan, eller bör övergå till god man efter anmälan om behov av god man till överförmyndaren. Annars är Migrationsverket hänvisat till att försöka klarlägga barnets inställning på annat sätt.⁵⁰

I situationer där barnets anförda skyddsskäl är direkt hänförliga till föräldrarnas beteende och föräldern motsätter sig att barnet hörs alls eller att det hörs annat än i föräldrarnas närvaro i asylärendet, är det normalt nödvändigt att vi anmäler ett behov av god man till överförmyndaren.

⁴⁸ Det bör i sammanhanget noteras att brister i vårdnaden som kommer att realiseras först vid ett återvändande till hemlandet inte nödvändigtvis föranleder ett omhändertagande av barnet i Sverige. Beslut om LVU är således inte en förutsättning för att vi ska göra en anmälan om behov av god man.

⁴⁹ I 11 kap. 10 § tredje stycket socialtjänstlagen finns numera en bestämmelse som ger socialnämnden rätt att vid en utredning om behov av ingripande till ett barns skydd eller stöd höra ett barn utan vårdnadshavarens samtycke eller närvaro. Någon motsvarande bestämmelse finns inte för Migrationsverkets del. Legalitetsprincipen och skyddet för privat- och familjeliv i artikel 8 i Europakonventionen torde utesluta analog tillämpning av 11 kap. 10 § tredje stycket socialtjänstlagen även om det skulle kunna hävdas att en asylutredning i vissa fall kan likställas med en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd.

⁵⁰ Jfr 11 kap. 10 § socialtjänstlagen (2001:453), Clevesköld, Karnov 2017-01-01. Se även rättschefens rättsliga ställningstagande 2015-09-09 om att höra barn (SR 36/2015).

Utan att ha kunnat utreda ärendet och de indikationer på motsättningar eller intressekonflikt som föreligger kan det dock vara svårt att konstatera vilka asylskäl barnet har och om dessa är relaterade till vårdnadshavaren. Om misstanke uppstår om att barnet riskerar att fara illa så ska vi omedelbart göra en orosanmälan. I en sådan situation bör vi, innan vi anmäler behov av god man, försöka lösa frågan i samråd med föräldrarna. Dessa bör exempelvis informeras om att barn kan ha specifika skyddsskäl, åberopsbördan, barnets rätt att uttrycka sina åsikter och vår skyldighet att utreda även barnets ärende individuellt.⁵¹ Vårdnadshavarna bör också få möjlighet att förklara varför barnet inte får höras. Det är viktigt att i kontakten med vårdnadshavarna vara medveten om att det kan finnas legitima skäl till att de inte vill att barnet ska höras. I ett sådant läge kan det finnas skäl att underlåta att höra barnet med hänvisning till 1 kap. 11 § UtL. Om vi ändå bedömer att barnet bör höras och familjen har ett gemensamt offentligt biträde, bör samråd ske med biträdet och ett separat offentligt biträde för barnet bör övervägas. Om utredning av asylskälen fortsatt försvåras även efter att ett separat offentligt biträde förordnats kan en anmälan om behov av god man bli nödvändig.

3.2 Offentliga bitrådets roll i förhållande till barn och ställföreträdare

Ett offentligt biträde som inte samtidigt är ställföreträdare⁵² behöver ha en fullmakt för att självständigt kunna företräda ett barn. Det gäller oavsett om det är barnets vårdnadshavare eller en god man som är barnets ställföreträdare. Ett offentligt biträde kan alltså inte själv besluta, utan har en viktig roll i att bevaka barnets rättigheter och hjälpa barnets ställföreträdare, det vill säga barnets vårdnadshavare eller god man, att tillvarata barnets intressen. Det innebär bl.a. att det offentliga biträdet normalt inte har behörighet att bestämma i frågan om ett barn exempelvis får höras muntligt, om den muntliga utredningen med barnet kan ske utan föräldrarnas närvaro eller om en ansökan ska återkallas. Barnets eget agerande i det offentliga bitrådets närvaro kan inte heller tillmätas någon självständig betydelse i sammanhanget eftersom ett barn inte äger företräda sig själv och inte heller kan lämna fullmakt åt någon annan.⁵³

I asylförfarandet har ett barn i familj normalt samma offentliga biträde som sina föräldrar. Det är naturligt att vi involverar de offentliga biträdena när frågor om intressekonflikter uppkommer, men det offentliga bitrådets brist på självständig bestämmanderätt över barnets ärende och den jävssituation som kan uppstå om biträdet även företräder föräldrarna bör beaktas.

⁵¹ Att barnets rättighet att uttrycka sina åsikter utgör en *möjlighet* innebär att det även är en rättighet för barnet att välja att inte höras, det är därför av vikt att vi är lyhörda för barnets egen vilja.

⁵² Ett offentligt biträde som förordnats för barnet självt enligt ett ärende gällande LVU är normalt barnets ställföreträdare i LVU-frågan. Härav följer inte någon behörighet i barnets ärende hos Migrationsverket. Det kan dock förekomma att samma offentliga biträde förordnats även i ärendet om uppehållstillstånd hos Migrationsverket.

⁵³ MIG 2009:17

Det offentliga biträdet kan exempelvis på grund av klientsekretess vara förhindrat att lämna information till oss om barnets asylskäl gentemot föräldrarna, om uppgifterna samtidigt är till men för föräldrarna, om även dessa är klienter.

*Indikationer på en
intressekonflikt =
separata biträden*

Då motstridiga intressen framkommit så är det alltså oftast lämpligt att vi förordnar separata offentliga biträden för barnet och dess vårdnadshavare.

Även i en situation då det framkommit indikationer på att det finns en intressekonflikt är det ofta lämpligt att förordna ett separat offentligt biträde för barnet. I en situation då det är oklart vilken sorts intressekonflikt som föreligger kan ett separat offentligt biträde tillvarata sin klients, barnets, intressen, genom att påtala eventuella samarbetssvårigheter med vårdnadshavarna. Om svårigheterna påverkar bitrådets möjlighet att bevaka barnets rättigheter i ärendet kan det ge grund för en anmälan om behov av en god man enligt föräldrabalken för barnet.

4. Motsättningar mellan barnets vårdnadshavare/föräldrar

4.1 Frågor utan ingripande betydelse

Vårdnadshavarna har gemensamt ansvaret för att beakta barnets bästa och för att bestämma i barnets angelägenheter i enlighet därmed. En utomstående part, dvs. tredje man, torde dock i allmänhet kunna utgå från att den ena föräldern är behörig att handla för barnets räkning när det är om åtgärder som inte är av ingripande beskaffenhet för barnets framtid, under förutsättning att det inte finns särskild anledning att anta att det finns meningsskiljaktighet mellan föräldrarna i frågan.⁵⁴

Om båda föräldrarna är vårdnadshavare och det inte finns något som tyder på meningsskiljaktigheter mellan dem torde Migrationsverket således kunna förlita sig på ett samtycke från en av föräldrarna gällande exempelvis hörande av barnet eller vidtagande av andra åtgärder i ärendet.

Om föräldrarna däremot är oeniga kan en myndighet inte utan vidare förlita sig på den ena förälderns uppfattning med bortseende från den andras⁵⁵. Om föräldrarna är oense måste det bedömas om den ena föräldern kan anses ha ensam beslutanderätt i frågan.

⁵⁴ 6 kap. 13 § föräldrabalken, Jfr Walin m.fl., Zeteo 2017-05-23.

⁵⁵ Jfr Kammarrätten i Göteborgs dom den 12 december 2017 i mål nr 4023-17

Detta skulle undantagsvis kunna vara fallet, t.ex. om barnet bor tillsammans med den ena föräldern och den andra endast tar begränsad del i omvårdnaden om barnet. Det kan då argumenteras för att den förälder som har den dagliga omsorgen om barnet ensam bör kunna besluta exempelvis i frågan om barnet ska höras muntligt under asylutredningen⁵⁶. Huruvida barnet ska höras muntligt under asylutredningen är en handlägningsfråga som inte i sig kan anses vara av så ingripande betydelse för barnets framtid att beslutet alltid måste fattas av båda vårdnadshavarna.⁵⁷ Det kan emellertid enligt gällande lagstiftning inte komma i fråga att verket hör ett barn muntligt, eller vidtar andra handlägningsåtgärder av liknande karaktär, utan samtycke från i vart fall den ena vårdnadshavaren, så länge rätten att föra barnets talan inte kan anses ha övergått till någon annan.⁵⁸ Se även avsnitt 3.1.4.

4.2 Frågor av ingripande betydelse

Barnets vårdnadshavare kan även ha olika uppfattning i frågor av mer ingripande betydelse, som om ansökan om asyl alls ska ske, om en befintlig ansökan ska återkallas eller om barnet ska nöjdförklara sig gällande ett negativt beslut.

*Lagstöd krävs för att
åsidosätta en
vårdnadshavares vilja*

I detta avseende måste vi följa de formella regler om ställföreträdarskap som gäller för barn. Detta innebär att båda vårdnadshavarna måste underteckna exempelvis en ansökan om asyl, en återkallelse eller en nöjdförklaring, för att denna ska vara giltig. Vi kan inte åsidosätta en vårdnadshavares vilja utan uttryckligt lagstöd,

vilket saknas. Om en av vårdnadshavarna gör bedömningen att det ligger i barnets intresse att få en ansökan om asyl prövad och den andra föräldern gör motsatt bedömning, kan ansökan således inte prövas. Under samma förutsättningar kan inte heller en återkallelse eller nöjdförklaring anses giltig.

⁵⁶ Jfr prop. 1975/76:170 s. 178

⁵⁷ Jfr 6 kap. 13 § föräldrabalken samt RÅ 1987 ref. 127 där Högsta förvaltningsdomstolen uttalar att utfärdande av pass är en angelägenhet för båda vårdnadshavarna.

⁵⁸ Jfr t.ex. JO:s beslut den 10 oktober 2005 i ärenden med dnr 1059-2003 och 4857-2003 rörande tillämpning av socialtjänstlagen som därefter har ändrats. Migrationsverkets etiska råds uttalande den 26 december 2016 ([dnr 1.3.1-2016-174896](#)) att det är ”svårt att komma till slutsatsen att en vårdnadshavares rätt att bestämma över barnets angelägenheter ska ha företräde framför barnets rätt att komma till tals” påverkar inte denna rättsliga bedömning.

Migrationsverket har dock en skyldighet att beakta barnets bästa och dess rättighet att få frågan om asyl prövad.⁵⁹ Om motsättningen mellan föräldrarna föranleder en misstanke om att barnet kan komma att fara illa så ska vi göra en orosanmälan. Om de uppgifter som framkommer indikerar att det, mellan barnet och den förälder som motsätter sig den aktuella rättshandlingen, föreligger av rättsordningen skyddade intressen som är sinsemellan motstridiga kan frågan om en separat företrädare för barnet aktualiseras. Det är då en god man enligt föräldrabalkens regler som blir aktuellt, vilket innebär att vi kan göra en anmälan om behov av god man till överförmyndaren. Det är sedan överförmyndaren som bedömer om grund finns för att förordna en god man.

4.2.1 Vårdnadshavaren i hemlandet motsätter sig barnets vistelse i Sverige

Då ett barn har *en förälder i Sverige* presumerar vi att denne eller denna är barnets ställföreträdare, så länge det inte framkommer att någon annan är barnets vårdnadshavare, se avsnitt 3.1.2 ovan. Situationer förekommer då det framkommer att det endast är den ena föräldern som har vårdnaden om barnet, att denna förälder finns kvar i hemlandet och att barnet har rest till Sverige för att söka asyl tillsammans med sin andra förälder mot vårdnadshavarens vilja.

Att god man inte ska förordnas enligt lagen om god man för ensamkommande barn för ett barn som befinner sig i Sverige med en förälder som inte är dess vårdnadshavare framgår i avsnitt 3.1.2 ovan. I dessa situationer anmäler vi behov av god man enligt föräldrabalken för barnet till överförmyndaren.

Den förälder som befinner sig i Sverige med barnet presumeras vara dess vårdnadshavare, om inte annat framkommer. Om dess andra vårdnadshavare befinner sig i utlandet och den vårdnadshavarens vilja är okänd, presumeras vårdnadshavaren i Sverige ha rätt att företräda barnet även avseende frågor av mer ingripande karaktär, som ansökan om asyl. Migrationsverket bedömer i det avseendet att det är till barnets bästa att dess rättighet att söka asyl möjliggörs och att en ansökan inte bör skjutas upp i en sådan situation.

Om det framkommer att vårdnadshavaren i hemlandet motsätter sig barnets asylansökan i Sverige måste vi följa de formella regler om ställföreträdarskap som gäller för barn. Vi kan inte åsidosätta en vårdnadshavarens vilja utan uttryckligt lagstöd, vilket saknas.

⁵⁹ [Barnkonventionen](#), artikel 22. Av artikel 7.3 i asylprocedurdirektivet (EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2013/32/EU av den 26 juni 2013 om gemensamma förfaranden för att bevilja och återkalla internationellt skydd (omarbetning)) följer att ”medlemsstaterna ska se till att en underårig har rätt att lämna in en ansökan om internationellt skydd för sin egen räkning, om han eller hon har rättslig handlingsförmåga enligt den berörda medlemsstatens rätt, eller genom sina föräldrar eller andra vuxna familjemedlemmar, eller genom en vuxen person som enligt lag eller praxis i den berörda medlemsstaten har ansvar för henne eller honom, eller genom en företrädare.” Barnets rättighet att lämna in en ansökan om internationellt skydd i Sverige, där ett barn saknar rättslig handlingsförmåga, säkerställs i de aktuella situationerna genom att överförmyndaren kan förordna en god man enligt föräldrabalken, alltså en separat företrädare.

Migrationsverket har dock en skyldighet att beakta barnets bästa, vilket innebär att vi bör anmäla ett eventuellt behov av god man till överförmyndaren. Besked om vem som företräder barnet i Sverige kan sedan lämnas av överförmyndaren.

Att det föreligger motsättningar mellan föräldrarna eller att barnet har förts från sitt hemland mot en vårdnadshavares vilja kan föranleda en orosanmälan, om detta väcker misstankar om att barnet riskerar att fara illa.

5. Motsättningar mellan barnet/dess ställföreträdare och offentligt biträde

Då barnet saknar rättshandlingsförmåga så kan inte barnet själv ansöka om entledigande av det offentliga biträdet, för det fall motsättningar uppstår mellan barnet och biträdet. En ansökan får istället göras av barnets ställföreträdare, om denne eller denna bedömer att motsättningarna är av en sådan art att en ansökan om entledigande är lämpligt. Biträdet kan också ansöka om sitt eget entledigande.

Även om ett barn saknar rättshandlingsförmåga och således inte själv kan ansöka om att ett offentligt biträde ska entledigas ska vi ändå noga dokumentera barnets uppgifter och det barnet vill föra fram angående det offentliga biträdet. Vi kan också, om det är befogat utifrån barnets uppgifter, självmant ta upp frågan om entledigande av ett offentligt biträde, om biträdet visat oskicklighet eller oförstånd eller annars misskött sitt uppdrag.

Om motsättningar skulle uppstå mellan barnets ställföreträdare och barnets offentliga biträde, så hanteras en begäran om entledigande av det offentliga biträdet från ställföreträdaren i enlighet med gällande rutiner och reglering.

6. Motsättningar mellan barnet och god man

Förordnande, lämplighetsbedömning⁶⁰ och entledigande av gode män görs av överförmyndaren. Frågor gällande godmanskapets upphörande eller byte av god man besvaras därför i regel inte av Migrationsverket, utan av ansvarig överförmyndare.

⁶⁰ Vem som kan utses till god man regleras i 11 kap. 12-13 § § föräldrabalken.

För ett ensamkommande barn träder den gode mannen in i en förälders ställe och lika lite som en förälder kan entledigas kan en god man bli entledigad på ansökan av barnet. Ett barn som förordnas en god man med stöd av föräldrabalkens regler kan dock ansöka om den gode mannens entledigande från 16 års ålder.⁶¹ Överförmyndaren får också själv ta upp frågan om entledigande enligt båda regleringarna. Detta kan ske om överförmyndaren uppmärksammas av exempelvis barnet eller oss på förhållanden som kan utgöra grund för entledigande.

*Om godmanskapet
brister – meddela
överförmyndaren.*

Det förekommer att barnet, personal på boendet, det offentliga biträdet eller någon annan aktör framför till oss att den gode mannen inte sköter sitt uppdrag på ett lämpligt sätt. Om detta sker i samband med handläggningen av ett barns ärende, eller om vi själva uppfattar att den gode mannen inte sköter sitt

uppdrag, bör vi dokumentera uppgifterna i enlighet med gällande rutiner. Tjänsteanteckningen bör sedan skickas till överförmyndaren för kännedom, alternativt kan vi kontakta överförmyndaren per telefon eller på annat sätt och upplysa om att godmanskapet brister. Om vi bedömer att uppgifterna är av vikt för ärendet om uppehållstillstånd bör vi också meddela det offentliga biträdet. Vi bör också upplysa den enskilde om att det är överförmyndaren som utövar tillsynen över gode män, och att den enskilde också har möjlighet att vända sig dit. Överförmyndaren gör därefter en egen bedömning av om grund för entledigande föreligger.⁶²

7. Barn som bereds vård med stöd av LVU

7.1 Barn i familj

7.1.1 Ett barn som bereds vård med stöd av LVU

En särskild fråga är vad som gäller när ett barn i en familj bereds vård med stöd av LVU. Frågan är vem som har rätt att företräda barnet i ett ärende om uppehållstillstånd i ett sådant fall.

När ett barn bereds vård med stöd av LVU har barnets vårdnadshavare inte längre den faktiska omvårdnaden om barnet. De är dock i juridisk mening fortfarande barnets vårdnadshavare.

⁶¹ Se 7 § lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn samt 11 kap. 21 § föräldrabalken.

⁶² Länsstyrelsen granskar att överförmyndarens verksamhet följer reglerna i föräldrabalken.

I vissa frågor om barnets personliga förhållanden, som t.ex. behov av vissa omsorgsinsatser eller medicinsk behandling, inträder socialnämnden vid sidan av vårdnadshavaren eller i dess ställe, med samma befogenheter och skyldigheter som vårdnadshavaren.⁶³ Vårdnadshavarens vårdnadsutövande ska dock inte begränsas mer än vad som är nödvändigt för att tillgodose barnets vårdbehov.⁶⁴

*Vårdnadshavaren är
ställföreträdare i ärende
om uppehållstillstånd –
trots LVU.*

Under den tid som ett barn bereds vård med stöd av LVU kan således både barnets vårdnadshavare och socialnämnden ha rätt att företräda barnet beroende på vilken fråga det gäller. En fråga om uppehållstillstånd rör barnets personliga förhållanden. Det kan dock i princip inte ses som nödvändigt för att genomföra vården enligt LVU att socialnämnden har bestämmanderätt i frågan om uppehållstillstånd. Migrationsverkets bedömning är

därför att vårdnadshavarna som regel är barnets ställföreträdare i frågan om uppehållstillstånd även under perioden då ett barn bereds vård med stöd av LVU. Det förekommer att socialnämnden bedömer att frågan om uppehållstillstånd är av betydelse för LVU-vården och därför agerar som barnets ställföreträdare i frågan om uppehållstillstånd, t.ex. genom att ansöka om uppehållstillstånd för barnet. Om frågan om uppehållstillstånd är nödvändig för att genomföra LVU-vården kan socialnämnden företräda barnet i frågan om uppehållstillstånd. Enligt Migrationsverkets bedömning kan det i mycket sällsynta undantagsfall vara så att frågan om uppehållstillstånd är nödvändig för att genomföra LVU-vården. Vi behöver därför göra en självständig bedömning av denna fråga. För att vi ska kunna avgöra om så är fallet kan vi kontakta socialnämnden för ett förtydligande av varför frågan om uppehållstillstånd är nödvändig för att genomföra LVU-vården. I fall där vi bedömer att nämnden inte har rätt att företräda barnet, eller där det är tveksamt om nämnden har rätt att företräda barnet, bör vi anmäla behov av god man enligt föräldrabalken till överförmyndaren som får avgöra vem som är barnets ställföreträdare. Ytterligare information om anmälan om god man finns nedan, samt i avsnitt 3.1.3.

Eftersom vårdnadshavarna normalt sett är barnets ställföreträdare i frågan om uppehållstillstånd även under den tid som barnet bereds vård med stöd av LVU kan det även i dessa fall finnas situationer där det finns intressekonflikter mellan barnet och vårdnadshavarna.

Migrationsverket kan anmäla behov av god man för barnet för frågan om uppehållstillstånd med stöd av 11 kap. 2 § tredje stycket föräldrabalken även under tid då barnet bereds vård med stöd av LVU, eftersom vårdnadshavarna företräder barnet i frågan om uppehållstillstånd även i dessa fall. Bedömningen av om en god man behövs i frågan om uppehållstillstånd påverkas därför inte av det faktum att barnet är omhändertaget för vård med stöd av LVU. Det är däremot viktigt att vara medveten om att vår anmälan om behov – och överförmyndarens förordnande – enbart omfattar frågan om att företräda barnet i frågan om uppehållstillstånd.

⁶³ JO 2002/03 s. 234.

⁶⁴ 11 § lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, Mattsson, Lexino 2017-10-01.

En anmälan om behov av god man med stöd av 11 kap. 2 § tredje stycket föräldrabalken kan göras under de förutsättningar som finns i avsnitt 3.1.3.

Ett beslut om vård med stöd av LVU kan däremot inte i sig ligga till grund för att vi ska göra en anmälan om behov av god man med stöd av 11 kap. 1 § föräldrabalken. En sådan anmälan förutsätter att vårdnadshavaren är förhindrad att utöva vårdnaden om barnet. Eftersom vårdnadshavaren behåller den juridiska vårdnaden om barnet även under den tid som barnet bereds vård med stöd av LVU, och även har rätt att företräda barnet i frågan om uppehållstillstånd, är förutsättningarna för att vi ska göra en sådan anmälan inte uppfyllda. Om överförmyndaren däremot har förordnat en god man för barnet med stöd av 11 kap. 1 § föräldrabalken, t.ex. efter ansökan från socialnämnden, och det framgår att den gode mannens förordnande omfattar frågan om uppehållstillstånd gäller det förordnandet. I ett sådant fall blir därför den gode mannen barnets ställföreträdare.

7.1.2 Vård på frivillig väg med stöd av socialtjänstlagen

Det finns situationer där barn ges vård på frivillig väg med stöd av socialtjänstlagen. I dessa situationer ges vården med stöd av vårdnadshavarnas samtycke. Vårdnadshavarna behåller i dessa fall bestämmanderätten över barnets personliga förhållanden. Om ett barn är omhändertaget för frivillig vård är det således vårdnadshavarna som har rätt att företräda barnet i frågan om uppehållstillstånd. Om vi bedömer att det finns ett behov av god man kan vi anmäla detta behov till överförmyndaren.

7.2 Ensamkommande barn

I de fall ett ensamkommande barn bereds vård med stöd av LVU har barnets gode man fortfarande rätt att företräda barnet i frågan om uppehållstillstånd. Det kan i princip inte komma i fråga att socialnämnden skulle ha en sådan rätt.

8. Ärenden om verkställighetshinder

Det förekommer att det även i ärenden om verkställighetshinder finns motsättningar mellan barn och vårdnadshavare. I ett sådant läge saknas offentligt biträde.

Migrationsverket har en skyldighet att ex officio pröva om det föreligger verkställighetshinder med stöd av 12 kap. 18 § utlänningslagen. En sådan prövning kan således göras utan att det finns en ansökan och utan att det, i strikt mening, har åberopats några nya omständigheter. Om Migrationsverket får kännedom om omständigheter rörande barnet som skulle kunna utgöra verkställighetshinder enligt 12 kap. 18 § utlänningslagen har verket således en skyldighet att pröva dessa, oavsett om det finns en ansökan eller om barnets vårdnadshavare åberopar dem.

För att verkställighetshinder enligt 12 kap. 19 § utlänningslagen ska kunna prövas krävs att nya omständigheter har *åberopats*. En ansökan om verkställighetshinder enligt 12 kap. 19 § utlänningslagen kan endast ges in av en behörig företrädare (t.ex. ett biträde) för barnet.

Det kan givetvis förekomma att vi i ett verkställighetsärende får kännedom om omständigheter som skulle kunna utgöra verkställighetshinder, men där barnets ställföreträdare inte vill ge in en ansökan om verkställighetshinder, eller vill återkalla en ansökan trots att det verkar finnas substans bakom omständigheterna. Om omständigheterna kan prövas enligt 12 kap. 18 § utlänningslagen har vi en skyldighet att göra en sådan prövning.

För att vi ska kunna pröva omständigheterna enligt 12 kap. 19 § krävs dock att uppgifterna åberopats i behörig ordning. Precis som i ett grundärende kan det finnas situationer där vi bedömer att det finns behov av ett offentligt biträde för att vi ska kunna uppfylla våra skyldigheter. Det är viktigt att komma ihåg att precis som i grundprövningen har vi en skyldighet att göra en orosanmälan till socialtjänsten om vi tror att det finns risk att ett barn far illa.

9. Möjligheten för ett barns vårdnadshavare att ta del av uppgifter i barnets ärende

I ett ärende om uppehållstillstånd gäller sekretess för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men (utlänningssekretess). Även i ett ärende om bistånd enligt lagen om mottagande av asylsökande m.fl., LMA gäller sekretess för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men (socialtjänstsekretess). Detta anges i 37 kap. 1 § respektive 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen, OSL, och innebär att det råder presumtion för sekretess för de flesta uppgifter som förekommer i respektive ärende. Principiellt sett gäller sekretessen även gentemot ett barns vårdnadshavare (se 12 kap. 3 § OSL). Det finns dock två viktiga undantag från denna utgångspunkt. Dessa undantag beskrivs närmare i följande avsnitt.

Det förekommer också att barnets föräldrar vill lämna fullmakt till utomstående parter, exempelvis journalister, att ta del av uppgifter i barnets ärende. I fullmakten måste uttryckligen anges att den omfattar rätten att ta del av uppgifter i barnets ärende. Föräldern får lämna sådan fullmakt, men föräldern kan endast ge den utomstående rätt att ta del av sådana uppgifter som föräldern själv har rätt att ta del av i ärendet.

9.1 Barnets vårdnadshavare är barnets ställföreträdare i frågan om uppehållstillstånd

När barnets vårdnadshavare också är dess ställföreträdare i frågan om uppehållstillstånd är huvudregeln att vårdnadshavaren har rätt att ta del av uppgifterna i ärendet.

Även om sekretessen i barns ärende principiellt sett gäller gentemot barnets vårdnadshavare har vårdnadshavaren rätt att ta del av sådana uppgifter som behövs för att vårdnadshavaren ska kunna uppfylla rätten och skyldigheten att bestämma i frågor som rör barnets personliga förhållanden enligt föräldrabalken – dvs. utöva vårdnaden om barnet. För sådana uppgifter gäller sekretessen gentemot vårdnadshavaren endast i de fall det kan antas att barnet lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren, eller om det finns lagstöd för sekretess gentemot vårdnadshavaren.⁶⁵ Detta framgår av 12 kap. 3 § OSL. Betydande men innebär att det finns en risk att barnet kan skadas allvarligt fysiskt, psykiskt eller på annat sätt om uppgiften röjs. Det skulle t.ex. kunna vara fallet om det finns en risk att barnet skadas allvarligt av vårdnadshavaren. Det kan också föreligga betydande men om det finns en risk att barnet utsätts för skyddsgrundande behandling vid ett återvändande till hemlandet om vårdnadshavaren får del av uppgiften.

Även om vi kommer fram till att en viss uppgift omfattas av sekretess gentemot vårdnadshavaren kan vi ändå behöva lämna ut den till vårdnadshavaren på grund av reglerna om partsinsyn. Den som är part i ett ärende har rätt till insyn i ärendet och har rätt att ta del av handlingar och annat material i ärendet. Parten har rätt att ta del av uppgifter som är sekretessbelagda – om det inte är av *synnerlig vikt* att uppgiften inte lämnas ut. Detta kallas *partsinsyn*.⁶⁶ När det är barnets vårdnadshavare som är barnets ställföreträdare i frågan om uppehållstillstånd är det vårdnadshavaren som utövar barnets rätt till partsinsyn i ärendet. På grund av partsinsynen har vårdnadshavaren alltså i dessa fall i princip rätt att ta del även av de uppgifter som omfattas av sekretess. I frågor som rör LMA är barnet dock behörigt att föra sin egen talan från det att barnet fyllt 16 år. När barnet fyllt 16 år är vårdnadshavaren därför inte längre dess ställföreträdare i frågor om LMA. Det betyder också att vårdnadshavaren när barnet fyllt 16 år inte längre har någon partsinsyn i barnets ärende för sådana uppgifter som förekommer i LMA-ärendet.

Vi kan endast neka vårdnadshavare som har partsinsyn att ta del av uppgifterna om det är av *synnerlig vikt* att den sekretessbelagda uppgiften inte lämnas ut. Av uttrycket *synnerlig vikt* följer att sekretessen bara kan hindra ett utlämnande i undantagssituationer, att partens intresse av insyn i ärendet i det stora flertalet situationer ska tillmätas större betydelse, och att sekretessen därför får ge vika.⁶⁷ Det finns dock inte en ovillkorlig rätt för vårdnadshavaren att ta del av alla uppgifter i ärendet.

⁶⁵ Se t.ex. 26 kap. 2 § OSL som handlar om sekretess för uppgifter om barnets vistelseort i vissa fall när barnet vårdas med stöd av LVU. Bestämmelsen behandlas närmare nedan.

⁶⁶ 10 § förvaltningslagen och 10 kap. 3 § OSL.

⁶⁷ RA 1994 ref. 79.

Ett utlämnande kan t.ex. nekas om uppgifterna helt saknar betydelse för vårdnadshavarnas möjlighet att företräda barnet i ärendet om uppehållstillstånd, och om det kan leda till stora skadeverkningar, t.ex. för barnet, om uppgifterna röjs. En bedömning bör också göras av vilken betydelse uppgifterna är för vårdnadshavarnas möjlighet att sörja för barnets personliga angelägenheter.⁶⁸

Om vi bedömer att en uppgift inte kan lämnas ut till vårdnadshavaren har vi en skyldighet att lämna vårdnadshavaren en upplysning om vad materialet innehåller i den utsträckning som krävs för att de ska kunna ta till vara sin rätt, utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen ska skydda.⁶⁹ Vi måste också vara medvetna om att sekretessen aldrig hindrar att vårdnadshavaren får ta del av beslut som fattas i ärendet.⁷⁰

Utrymmet för att neka en vårdnadshavare som är barnets ställföreträdare partsinsyn är mot denna bakgrund mycket begränsat och kan endast utnyttjas i absoluta undantagsfall. Om vi inte lämnar ut uppgifter till vårdnadshavaren bör vi dokumentera detta. Vi ska också upplysa vårdnadshavaren om möjligheten att begära ett formellt överklagbart beslut med stöd av offentlighets- och sekretesslagen.

En särskild fråga som ibland uppkommer är vilka möjligheter vi har att neka att lämna ut uppgifter om barnets vistelseadress till vårdnadshavaren. Det kan förekomma att barnet och den ena vårdnadshavaren vistas tillsammans på en adress som den andra vårdnadshavaren inte känner till, t.ex. på grund av misstankar om våld från den andra vårdnadshavaren mot barnet.⁷¹

Om vistelseadressen förekommer i barnets ärende om uppehållstillstånd och den andra vårdnadshavaren begär att få ta del av den får vi därför göra en prövning av om vårdnadshavaren har rätt att ta del av den.

Uppgiften om vistelseadressen omfattas av sekretess enligt 26 kap. 1 § och/eller 37 kap. 1 § OSL.⁷² Eftersom det normalt sett är en uppgift som vårdnadshavaren behöver för att kunna utöva vårdnaden om barnet kan sekretessen upprätthållas gentemot vårdnadshavaren med stöd av 12 kap. 3 § OSL endast om det kan antas att barnet riskerar att lida *betydande men* om uppgiften lämnas ut till vårdnadshavaren. Om det finns en konkret risk för att barnet skadas allvarligt fysiskt eller psykiskt om vårdnadshavaren får del av uppgiften skulle man kunna anse att betydande men föreligger.

⁶⁸ Jfr JO 6673-2014.

⁶⁹ Offentlighets- och sekretesslag (2009:400) 10 kap. 3 §, Lexino 2017-05-01

⁷⁰ Sekretessen som följer av 37 kap. 1 § OSL omfattar endast uppgifter i skälen till besluten. Sekretessen som följer av 26 kap. 1 § OSL omfattar hela besluten. Av 10 kap. 3 § andra stycket OSL följer dock att den sekretess som kan gälla gentemot vårdnadshavaren inte omfattar beslut som fattas i ärendet.

⁷¹ En sådan situation aktualiserar också andra handläggningsåtgärder hos oss: Vi bör göra en orosanmälan till socialtjänsten, men också reflektera över de andra åtgärder som anges i det rättsliga ställningstagandet, t.ex. behovet av ett separat offentligt biträde för barnet.

⁷² 26 kap. 1 § OSL avser ärenden om bistånd åt asylsökande, dvs. LMA, medan 37 kap. 1 § OSL avser verksamhet för kontroll över utlännings. Det innebär att uppgifter som kommer från ett ärende om bistånd åt asylsökande eller andra utlännings omfattas av socialtjänstsekretessen enligt 26 kap. 1 § OSL. Om det istället rör sig om en uppgift som kommer från verksamhet om kontroll av utlännings, t.ex. ett ärende om uppehållstillstånd, gäller sekretess vid utlänningskontroll enligt 37 kap. 1 § OSL. Det betyder att i vilket ärende som uppgiften förekommer avgör sekretessens räckvidd.

Är det en uppgift som omfattas av sekretess enligt 26 kap. 1 § OSL kan det i vissa fall också finnas sekretess gentemot vårdnadshavaren enligt 26 kap. 2 § OSL. Det gäller om barnet har omhändertagits eller vårdas enligt LVU, och det är nödvändigt att uppgiften om vistelseorten omfattas av sekretess med hänsyn till ändamålet med omhändertagandet eller vården. Denna bestämmelse motsvarar socialnämndens möjligheter att besluta om sekretess för vistelseorten som finns i 14 § LVU. Bestämmelsen är avsedd att tillämpas restriktivt.

Om vårdnadshavaren har rätt till *partsinsyn* i barnets ärende måste dock också göras en bedömning av om det är av synnerlig vikt att uppgiften inte lämnas ut till vårdnadshavaren. Det gäller oavsett om uppgiften omfattas av sekretess enligt 26 kap. 1 § OSL eller 37 kap. 1 § OSL. Som framgår ovan är utrymmet för att betrakta att det är av synnerlig vikt att en uppgift inte lämnas ut mycket litet. I sällsynta undantagsfall skulle det dock kunna förekomma att vi bedömer att det är av synnerlig vikt att uppgiften inte lämnas ut till vårdnadshavaren. Det skulle t.ex. kunna vara fallet om ett barn bereds vård med stöd av LVU och socialnämnden har beslutat att barnets vistelseort ska hemlighållas för föräldrarna.⁷³ Socialnämndens beslut kan i ett sådant fall vägas in i bedömningen av om det föreligger synnerliga skäl. Andra omständigheter som kan vägas in i bedömningen är hur allvarlig risken för barnet är och hur konkreta uppgifterna om risken för barnet är.⁷⁴

Vårdnadshavare som har *partsinsyn* i barnets ärende om uppehållstillstånd kan alltså nekas att ta del av uppgift om barnets vistelseadress i ärendet om uppehållstillstånd endast i absoluta undantagsfall.

Observera att barnets vårdnadshavare som har *partsinsyn* alltid har rätt att ta del av de beslut som fattas i barnets ärende. Om vi bedömer att det är av synnerlig vikt att en uppgift om barnets vistelseadress inte lämnas ut till vårdnadshavaren bör vi inte heller ange den i beslut som rör barnet.

9.2 En god man är barnets ställföreträdare i frågan om uppehållstillstånd

Om en god man har förordnats för barnet enligt lagen om ensamkommande barn eller enligt föräldrabalken är det den gode mannen som är barnets legale ställföreträdare i frågan om uppehållstillstånd. Detta får betydelse för vilka uppgifter barnets vårdnadshavare har rätt att få ut i ärendet.

Som framgår ovan gäller sekretessen i barnets ärende även i förhållande till dess vårdnadshavare – dock med begränsningen att vårdnadshavaren har rätt att ta del av uppgifter som den behöver för att kunna sörja för barnets personliga angelägenheter.⁷⁵

⁷³ Socialnämnden kan besluta att barnets vistelseadress inte får röjas för föräldrar eller vårdnadshavare om det bedöms som nödvändigt för att syftet med vården med stöd av LVU ska uppnås. Ett sådant beslut fattas med stöd av 14 § LVU.

⁷⁴ Jfr HFD 2017 ref. 39.

⁷⁵ 12 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen.

Även om barnets vårdnadshavare inte längre är barnets ställföreträdare i frågan om uppehållstillstånd har vårdnadshavaren således fortfarande rätt att ta del även av sekretessbelagda uppgifter i barnets ärende som vårdnadshavaren behöver för att kunna bestämma i de frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren kan endast nekas att ta del av sådana uppgifter om det kan antas att barnet lider betydande men om uppgiften lämnas ut. Se ovan vad gäller betydande men.

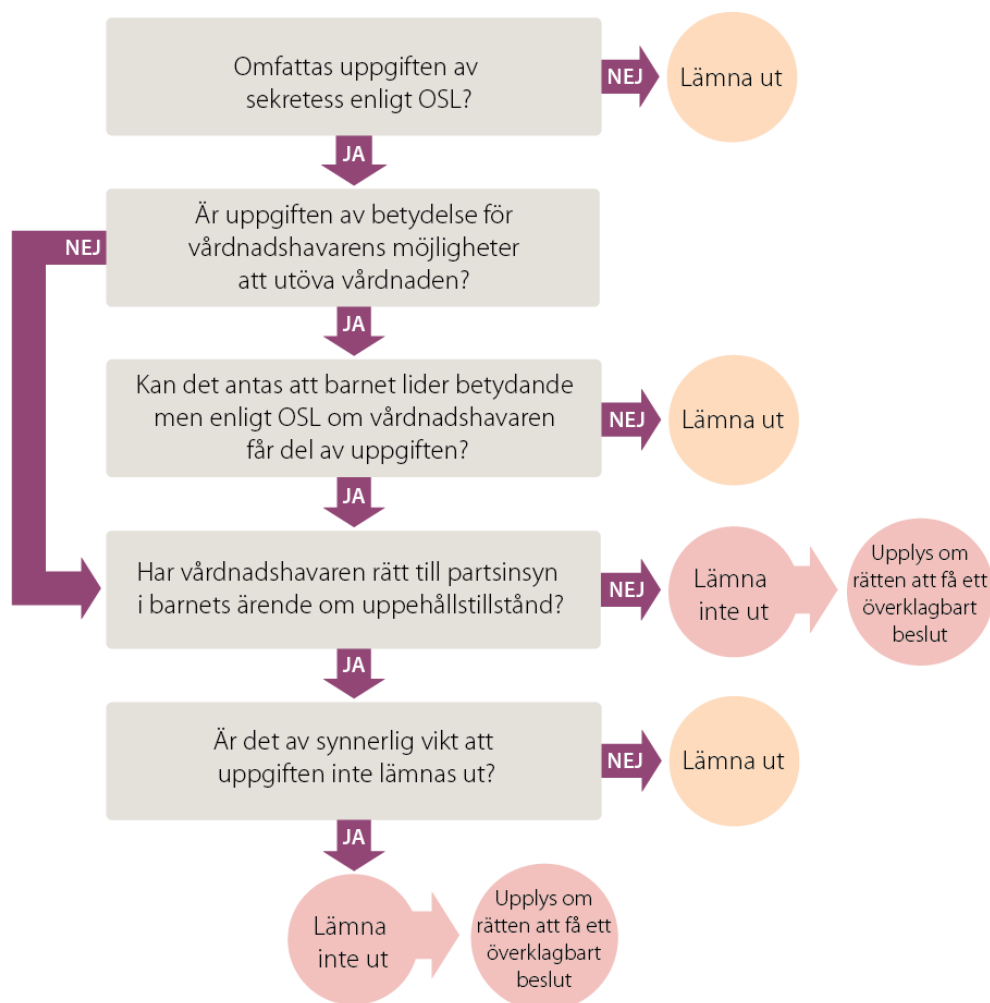
Om det finns en god man förordnad för barnet i ärendet om uppehållstillstånd är det enligt Migrationsverkets bedömning den gode mannen som är barnets ställföreträdare i frågan om uppehållstillstånd.

Det betyder också enligt Migrationsverkets uppfattning att det är den gode mannen som utövar barnets rätt till partsinsyn i frågan om uppehållstillstånd. Eftersom vårdnadshavarna inte företräder barnet i frågan om uppehållstillstånd har de inte rätt till partsinsyn i denna fråga. Det är dock viktigt att komma ihåg att vårdnadshavarna fortfarande är de som är barnets ställföreträdare i övriga frågor. Det kan betyda att vårdnadshavarna har rätt till partsinsyn i barnets ärende i de frågor som inte rör barnets ärende om uppehållstillstånd – t.ex. i frågor som rör LMA. När det gäller frågor om LMA är barnet dock behörig att föra sin egen talan från det att barnet fyllt 16 år. När barnet fyllt 16 år är vårdnadshavaren därför inte längre dess ställföreträdare i frågor om LMA. Det betyder också att vårdnadshavaren när barnet fyllt 16 år inte längre har någon partsinsyn i barnets ärende vad gäller frågor om LMA.

Om vi bedömer att en uppgift som vårdnadshavaren vill ha del av omfattas av sekretess som gäller gentemot vårdnadshavaren, och att denne inte heller har rätt till partsinsyn vad gäller denna uppgift, ska vi upplysa vårdnadshavaren om detta. Vi ska också upplysa vårdnadshavaren om hans eller hennes rätt att få ett överklagbart beslut i dessa frågor.

I de delar som vårdnadshavaren har rätt till partsinsyn kan vi endast neka vårdnadshavaren att ta del av uppgifter om det skulle vara av synnerlig vikt att uppgiften inte lämnas ut. Om vi bedömer att vårdnadshavaren visserligen har rätt till partsinsyn i den aktuella delen av ärendet, men att uppgiften inte kan lämnas ut på grund av att det är av synnerlig vikt att den inte lämnas ut, bör vi upplysa vårdnadshavaren om vad uppgiften innehåller på samma sätt som i föregående avsnitt. Vi ska också dokumentera detta, och upplysa vårdnadshavaren om rätten att begära ett överklagbart beslut.

Nedanstående figur illustrerar hur bedömningen av om en uppgift kan lämnas ut ska göras. Figuren kan användas såväl om vårdnadshavaren är barnets ställföreträdare i ärendet om uppehållstillstånd som om det är någon annan som är barnets ställföreträdare.

Bilaga till RS/060/2021

I denna bilaga presenteras ett urval relevanta avgöranden från bl. a. Migrationsöverdomstolen.

MIG 2007:1

Enligt 1 kap. 10 § utlänningslagen ska i fall som rör ett barn särskilt beaktas vad hänsynen till barnets hälsa och utveckling samt barnets bästa i övrigt kräver. Vad som i den konkreta situationen är det bästa för ett barn är ofta inte något entydigt. Under normala förhållanden torde det generellt sett vara bäst för barnet att få vara kvar i sin invanda miljö i hemlandet. I mål om uppehållstillstånd, där klaganden åberopat anknytning till syskon bosatt i Sverige och där kravet på hushållsgemenskap och beroendeförhållande enligt 5 kap. 3 a § första stycket 2 utlänningslagen inte ansetts uppfyllt, kan frågan om uppehållstillstånd prövas enligt tredje stycket samma paragraf. Sådana synnerliga skäl för uppehållstillstånd enligt bestämmelsen har emellertid inte ansetts föreligga.

MIG 2009:17

Minderåriga barn som utifrån har ansökt om uppehållstillstånd grundat på anknytning till sin härvarande myndiga syster har inte ansetts processbehöriga i mål enligt utlänningslagen. Deras härvarande syster, som inte har kunnat visa att hon är barnens legala vårdnadshavare, har inte ansetts behörig att föra barnens talan. Eftersom det inte heller ansågs finnas annan möjlighet för barnen att anhängiggöra sin talan i Migrationsöverdomstolen avvisades överklagandet.

MIG 2012:1

I ärende om uppehållstillstånd på grund av anknytning till förälder respektive make (familjeåterförening) enligt 5 kap. 3 § första stycket 2 a respektive 1 utlänningslagen, har båda makarnas föräldraskap visats genom bl.a. DNA-analys. Den identitet som uppgivits och godtagits såsom sannolik respektive tilldelats vid beviljande av uppehållstillstånd som skyddsbehövande för anknytningspersonen har godtagits i målet som grund för prövning av barnets och makans ansökan om uppehållstillstånd på grund av anknytning till honom. Som huvudregel ställs ett högt beviskrav för uppgifter om en sökandes identitet. När det varit omöjligt för barnet och den sökande maken att genom traditionella bevismedel visa sin identitet, har domstolen gjort en individuell bedömning, innefattande proportionaliteten av ett högt beviskrav. Denna har utmynnat i att det i det bedömda enskilda fallet har varit tillräckligt att envar av sökandena gjort sin identitet sannolik.

RH 2018:18

Vid den åldersbedömning som överförmyndaren och domstolarna har att självständigt göra i ärenden enligt lagen om god man för ensamkommande barn bör den åldersbedömning som Migrationsverket har gjort vid prövningen av en ansökan om uppehållstillstånd frångås endast om det läggs fram konkret utredning som ger anledning att ifrågasätta Migrationsverkets slutsats.

Kammarrätten i Göteborg, dom den 12 december 2017 i mål nr 4023-17

För barn som har två vårdnadshavare gäller enligt 6 kap. 13 § föräldrabalken att det är de båda vårdnadshavarna som gemensamt utövar bestämmanderätten över barnet. För viktigare beslut rörande barnet, t.ex. frågor om barnets skolgång och bosättning m.m., gäller därför enligt huvudregeln att vårdnadshavarna måste komma överens för att kunna fatta sådana beslut. Laglighetsprövning enligt kommunallagen rörande beslut om placering i förskola för barn med växelvis boende.

RÅ 1987 ref 127

Fråga om synnerliga skäl enligt 7 § 2 passlagen föreligger för att mot en vårdnadshavares vilja utfärda pass för ett underårigt barn.

RÅ 1994 ref 79

Part i mål hos kronofogdemyndighet har ansetts berättigad att med stöd av 14 kap. 5 § sekretesslagen (1980:100) få ut uppgifter om ekonomiska förhållanden i motparts självdeklaration som förvaras hos myndigheten.

Justitieombudsmannens beslut den 24 maj 2002, JO:s ämbetsberättelse 2002/03 s 234

Fråga om socialnämndens skyldighet att samråda med vårdnadshavaren i frågor som rör ett barn som vårdas enligt LVU.

Justitieombudsmannens beslut den 10 oktober 2005, dnr 1059-2003 och 4857-2003

Fråga bl.a. om de rättsliga förutsättningarna för att under en s.k. barnavårdsutredning inhämta uppgifter från barnet utan vårdnadshavarens samtycke. Oavsett om det fanns ett behov av att samtala med barnet, bedöms det i rättsligt hänseende ha saknats förutsättningar för nämndens företrädare att genomföra ett sådant samtal utan vårdnadshavarens samtycke. JO uttalar att ärendet utgör ett belysande exempel på de problem som kan uppkomma inom socialtjänsten när det gäller att å ena sidan iaktta de bestämmelser som reglerar vårdnadshavarens rätt att bestämma över sina barn och, å den andra, de bestämmelser som tillförsäkrar barnet rätt att komma till tals. Beslutet rör även en tillämpning av de principer som kommer till uttryck i barnkonventionen.

Justitieombudsmannens beslut den 8 juni 2017, dnr 6581-2016

Överförmyndaren entledigade en god man för ett ensamkommande barn från uppdraget efter det att Migrationsverket hade bedömt att barnet var 18 år. I beslutet får överförmyndaren kritik för att inte ha gjort en självständig bedömning av åldern och därefter fattat ett eget överklagbart beslut om att godmanskapet skulle upphöra.